

HOW NOT TO MISS AN INTERVIEW ?

Carmen Neamțu, Assoc. Prof., PhD, "Aurel Vlaicu" University of Arad

Abstract: Jeweller of words, the journalist wants that his questions to be able to point out the very best in his guest. Through the proposed examples, the paper aims to show how to transform a dull question into a provocative one in order to get an inspired interview. We will try to avoid a boring discussion and turn it into a memorable one.

Keywords: Interview techniques, questions to avoid, how to improve your interview?

„Îmi declanșați diverse stări de sănătate, așa că nu mai suport nici o întrebare“. (Irina Loghin, cântăreață de muzică populară și fost deputat în Parlamentul României)

Alintat adesea „bijutier al cuvintelor“, ziaristul-intervievator provoacă discuții și își propune să rețină atenția cititorului său. Spirit iscoditor, acesta își dorește ca întrebările sale să scoată ce e mai bun în interlocutorul său. Lucrarea urmărește, prin exemplele propuse, modalitățile prin care întrebările inspirate nasc interviuri reușite. Dar și mijloacele prin care un jurnalist poate salva o discuție seacă, transformând-o în una memorabilă.

Întrebările nereușite nu-l ocolesc nici pe ziaristul începător, care învață din mers tehnicile interviuării, nici pe jurnalistul cu experiență, care poate cădea în banal, sclav al obișnuințelor sale de-a lungul anilor. Întrebările proaste sunt cele care jignesc invitatul, dar și cele care izvorăsc dintr-o nedocumentare a jurnalistului, cum ar fi: „*Domnule XY, vă rog să ne spuneți două-trei cuvinte despre dumneavoastră*” sau „*Ce mai faceți?*”; „*Cum o mai duceți?*”

Nu uitați că interlocutorul dumneavoastră trebuie tratat cu respect! Fiți atent ce gesturi faceți, ce cuvinte vă vin pe limbă! Deseori jurnaliștii sunt catalogați ca fiind nepregătiți, superficiali, părând a născoci întrebări pe loc și dornici de a vorbi prea mult. Nevrând să fie mai prejos decât invitații lor, jurnaliștii afixează „un aer de exegeți ad-hoc, dornici să pronunțe fraze memorabile, iar nu să pună în valoare știința de carte ori inteligența invitaților“.¹ În acest sens, iată cum sună (și cât de lungă este!) întrebarea adresată de George Arion scriitorului C-tin Țoiu: „*V-ați născut în 1923, m-am născut în 1946. Ce ați făcut până când am devenit colegi de planetă, domnule C-tin Țoiu? Cum v-a înrăurit familia? Dar contextul istoric? V-a fost limpede drumul pe care doriți să mergeți? Ați avut modele? Ați determinat ceva, cineva, destinul în mod hotărâtor? Ați avut o existență lineară? Ați cunoscut rupturi? Tânărul care ați fost l-ar privi cu simpatie pe cel care sunteți astăzi? Cel care sunteți astăzi l-ar judeca pe tânărul care ați fost?*“² Toate aceste întrebări în lanț puteau foarte bine să fie puse pe rând, toate la timpul lor. Simpla lor cumulare nu face decât să-l deruteze pe invitat, care nu mai știe la ce să răspundă. Iar cititorul pierde șirul curiozităților, fiind bombardat de întrebări greu de urmărit, care nu curg firesc, din răspunsul

¹ Mircea Vasilescu, art. „Recursul la Pivot și la Sava“, în Dilema, an.X, nr.498, p.8. Întrebarea trebuie să fie clară, pentru a fi înțeleasă fără echivoc de interlocutor. Căci Literature is the art of writing something that will be read twice; journalism what will be grasped at once. (...) Journalism is literature in a hurry, remarcă Cyril Connolly, în Writing Feature Articles. A Prectical Guide to Methods and Markets, 3rd edition, Brendan Hennessy, Focal Press, MPG Books Ltd., Bodmin, Cornwall, 1997, p.185.

² George Arion, O istorie a societății românești contemporane în interviuri, Ed. „Premiile Flacăra“, București, 2005, p.538.

intervievatului. Iată un exemplu de cum ordonează jurnalistul curiozitățile biografice în întrebări pentru scriitorul timișorean Mircea Mihăieș³: *Un scriitor/publicist important este rodul unei tot atât de importante biografii? Ce importanță acordă Mircea Mihăieș biografiei lui?; Sunteți arădean la origine, rădăcinile culturale vă țin încă aici. Când și cum ați evoluat? Spre ce se îndreaptă scriitorul Mircea Mihăieș? Spre ce genuri ori zone ale literaturii?; Pentru dvs., cum se mai numește astăzi „o prietenie literară”? Cumva „interesărie de grup” sau „pură și veche comuniune de suflete și cărți”?*

O altă tendință în interviu este aceea a jurnalistului care nu suportă să pună doar întrebările, el își dorește să comenteze, să-și exprime opiniile orgolios, uitând că interlocutorul său este „vedeta” de la care publicul așteaptă răspunsuri. Ziaristul cade deseori în capcana frazelor arborescente, cu multe subordonate, făcând din interviu un exercițiu dificil de urmărit. Din rețeta interviului nu lipsesc clișeele în detrimentul originalului în exprimare („Domnule X, se vede cu ochiul liber că ...”; „E clar ca lumina zilei că...”; „Neuitatele șlagăre vii ale dvs. le-ați adunat acum într-un album spre aducere aminte pentru tânăra generație. De ce sunteți oare așa emoționată?”).

Această tendință a jurnalistului-orgolios comentator se întâlnește și în revistele de cultură, unde se pleacă des de la ideea că intervievatorul nu poate fi mai prejos decât invitatul său. De aceea, nu de puține ori, întrebările foarte lungi vin/vor să dovedească competența interviuatului. Iată o întrebare apărută în revista arădeană „Arca”, lungă de o pagină, format A5! „Despre vocația studiilor patristice și reperele formării teologice”, interviu semnat de Mihail Neamțu. La răspunsul interlocutorului care observă cum sute de tineri s-au călugărit, iar alții au devenit misionari și mărturisitori ai Ortodoxiei în viața cetății, urmează întrebarea a doua a dialogului, de la pagina 38: „Alții însă au rămas pe aceleași cărări ale confuziei. Îndrăznesc să fac o digresiune. Tot acest fenomen face parte dintr-un proces oarecum predictibil de redescoperire a credinței în modernitate. Orice neofit trebuia să străpungă mai multe straturi de opacitate pe parcursul unei căutări spirituale – ara mai întâi bezna produsă de absența unei cateheze a Bisericii timp de aproape cincizeci de ani, apoi protocronismele care amestecau transcendențele carpatine cu «noul Ierusalim» de la Pucioasa (inclusiv prin vocea unor episcopi ai Bisericii Ortodoxe Române). Un exemplu foarte recent este delirul subiectiv al unui universitar arădean, fost primar al urbei de pe Mureș, dl. Dumitru Branc (economist de meserie), capabil să amestece radiestezia cu Ortodoxia, pelerinajele la mormântul părintelui Arsenie Boca și venerația pentru «înțeleptul Sanat Kumara», citatul din Brâncuși cu «zeița compasiunii Guam Yin». Estetic vorbind, este un cocktail de prost-gust, însă foarte răspândit într-o cultură cu repere istorice precare, pentru care sincretismul echivalează cu toleranța iar aderența la Crezul Bisericii devine automat un exclusivism sau un fundamentalism. Mulți oameni de bună credință cad pradă acestei oferte «spiritualiste» de tip New Age în lipsa discernământului personal, a unui mediu de dialog deschis, a unor duhovnici capabili nu doar să condamne, ci și să explice erorile de judecată teologică și, în sfârșit, în absența unei educații în domeniul istoriei religiilor. Spun toate acestea pentru a înțelege situația unei întregi generații. Te-aș întreba cum ai ieșit din acest păienjeniș de trimiteri, cum ai tratat aceste abracadabrante oferte?” Spațiul nu ne permite să reproducem toate întrebările extrem de lungi ale interviului. (Vezi pe www.revistaarca.ro, întrebările de la pagina 41 a revistei cu numărul 226-227-228/2009, a treia întrebare în interviu, dar și a patra, care depășește o pagină A5 de revistă. (pp.42-44).

³ Interviuul a apărut în revista „Arca”, Nr. 1,2,3/2004, Carmen Neamțu, „Literatura nu e un templu, dar nici bordel”.

O întrebare care traduce proasta inspirație a jurnalistului este: „*Domnule X, cum vă simțiți în orașul nostru?*” În emisiunea de știri „Povești adevărate” de la postul de televiziune „Acasă”, este prezentată povestea unei fete de 23 de ani, imobilizată la pat. Iată cât de „inspirat” și „sensibil” este ziaristul:

- (*Reporterul către tânără*): **Te afli la mare încercare, Gabriela...**
- (*Reporterul către mama fetei*): **Cum ați petrecut sărbătorile? Ni s-a spus că ar dori să danseze? / V-ați gândit că ați putea s-o pierdeți?**
- (*reporterul către Gabriela*): **Gabriela, de ce suferi tu așa? / De ce te-ncearcă Dumnezeu așa? / Pe tot parcursul materialului ai plâns. De ce? De ce aceste lacrimi? / Cât de greu trec aceste zile peste tine? Ce este în sufletul tău, ce se întâmplă acolo?**⁴

David Randall, în **Jurnalistul universal**, Ed. „Polirom”, Iași, 1996, p.68, recomandă evitarea acestor întrebări, precizând: „A întreba o persoană care a fost implicată într-o tragedie *Cum vă simțiți?* este ca și cum i-ai sugera un răspuns-clîșeu sau un refuz de a mai răspunde la alte întrebări. Dacă aceste persoane și-au pierdut unicul fiu în catastrofa aeriană, cum ai aștepta să se simtă? Încântați? (...)”;

Așadar, întrebările bune sunt cele care apar în urma răspunsului invitatului, ca o continuare fericită a replicii lui, reacție care nu este abandonată de jurnalist, ci, din contră, dusă mai departe printr-o altă întrebare, chiar dacă ea e una incomodă pentru invitat. Iată cum Eugenia Vodă continuă „povestea” invitatei, Mihaela Rădulescu, cu o întrebare nouă. Chiar dacă întâmplarea povestită de vedetă ar fi fost suficientă în economia interviului, Eugenia Vodă continuă cu o nouă întrebare sugerată de răspunsul divei:

Mihaela Rădulescu: - *Lucrând ca reporter începător la o televiziune, patronul m-a trimis la mare să fac un reportaj despre chiftele, la un restaurant cu care avea oarece interes. Din motive de pană pe autostradă, reportajul n-a mai ajuns la timp la știri, drept pentru care am fost dată afară.*

Eugenia Vodă: – *De atunci urăști chiftelele?*

Mihaela Rădulescu: - *Definitiv! Azi n-aș mai accepta să fac un reportaj dezonorant despre chiftele.*

Eugenia Vodă: - *Crezi că e mai dezonorant să faci un reportaj despre chiftele decât să inviți în emisiune niște «chiftele» pe care nu dai doi bani, dar cu care patronul are oarece interes?*

„V-ați gândit să reveniți în România? Trebuie totuși să mori acasă”. Această întrebare e un alt exemplu care ilustrează faptul că nu de puține ori moderatorii-jurnaliști par adesea neadaptați la interlocutorii lor. Așa i se adresează Ruxandra Garofeanu într-un interviu din 12 februarie 2003, la postul TVR Cultural, pictorului Aurel Cojan, plecat de ceva vreme în Franța. Un încurajator tablou: ești bătrân, tataie, haide acasă să îți dai obștescul sfârșit! Jurnalistul îl jignește pe invitat, de aceea o astfel de abordare trebuie evitată. Iată câteva întrebări dintr-un interviu cu scriitorul și deținutul politic Viorel Gheorghiuță, aflat și el la o venerabilă vârstă. Ani pe care jurnalistul îi transformă într-un avantaj în discuție: *La 80 de ani, cum priviți în urmă, d-le Gheorghiuță? Cu seninătate, cu regret, cu duioșie, cu un plus de inteligență, cu invidie pe anii care au trecut?; Cicero spunea că „împotriva bătrâneții trebuie să luptăm ca și cum ar fi o boală”. Dvs. cum vă raportați la bătrânețe?; Ați spune acum, precum Goethe, „dă-mi tinerețea înapoi?”; Ce-ați*

⁴ În timp ce tatăl handbalistului român, Marian Cozma, ucis în primăvara lui 2009, într-o discotecă din Ungaria, își plângea fiul, aprinzându-i lumânări la căpătâi, un jurnalist de la Antena 3, Rareș Cosma, s-a apropiat și l-a întrebat așa: „Cum vă simțiți în acest moment? Simțiți durere?” Neinspirăți, ziaristii recurg la întrebări care le traduc mai degrabă nesimțirea față de durerea celuilalt.

dori să vi se dea înapoi, dacă ar fi posibil?; Dumneavoastră ce-ați înțeles o dată cu înaintarea în vârstă?; Ne-ați putea spune ce câștigăm pe măsură ce îmbătrânim?

Din ciclul „*mai sunteți ce-ați fost odată?*”, iată cum i se adresează jurnalista Dana Todor dirijorului Iosif Conta. Aceasta îl întreabă pe muzician: „**Dicționarul de muzică vă prezintă ca un promotor al muzicii românești. Mai sunteți și astăzi?**“. Cum nu demult a fost ziua venerabilului invitat, născut în 14 sept. 1924, ziarista vrea să știe dacă informația de dicționar mai e valabilă. (Vezi: interviul „Îmi face plăcere că voi fi sărbătorit și la Arad“, în cotidianul „Adevărul de Arad“, Nr.2837, p.8). Interviul cu Iosif Conta nu are șapou, intrând direct în întrebări. Copleșită de personalitatea invitatului, jurnalista se complăce în întrebări de complezență, care fac din discuție una banală, fără sare și piper. Iată alte întrebări ale interviului în discuție, dovedind lipsa de inspirație a jurnalistului: „*Maestre, permiteți conjuțenilor dv. să vă transmită urări de mulți ani, având în vedere că 14 septembrie a trecut nu de prea multă vreme*“. (Dacă ținem cont că interviul s-a publicat în 28 octombrie, deci cu mult după ziua invitatului, afirmația ocupă doar spațiu tipografic în detrimentul altor subiecte mai interesante); „*De ce v-ați făcut, maestre, dirijor?*“ (și un răspuns pe măsura întrebării: „Că n-am avut încotro“; „*Câte concerte ați susținut, prin ce săli și cu câte orchestre?*“ (Chiar ne interesează oare un asemenea bilanț al cifrelor și al sălilor?); „*Sunteți un dirijor foarte eficient. Cum reușiți să rezolvați cu un gest o problemă care altor confrăți le dă de furcă câteva zile?*“ (Iată o întrebare cel puțin bizară, nu știm ce „probleme“ rezolvă invitatul cu un simplu „gest“, în timp ce alți confrăți se luptă câteva zile. Răspunsul invitatului este unul care depășește incoerența întrebării și merită să-l amintim: „*Socotesc că a intra pe podium și a face un concert cere un curaj extraordinar precum te-ai duce în linia întâi. După ce ai scăpat de acolo viu poți deveni veteran. Cred că secretul unui dirijor este întâi pregătirea teoretică, științifică generală a muzicii. pentru că muzica este computer și matematică în toate raporturile ei sonore de armonie, de contrapunct sunt raporturi matematice, ca atare devin matematice, simboluri matematice și această știință trebuie stăpânită perfect. Cum se face aceasta? Cum se determină cântatul în ansamblu, cântatul sincron prin gest, iată dar că gesturile, dacă sunt conforme cu ideea, nu pot fi comentate și au întotdeauna eficiență mai mare decât vorbirea*“).

Jurnalistul Sorin Haut își dovedește nedocumentarea atunci când într-un interviu îl întreabă, pe Adi Igrășan, de la trupa „Cargo“: „*Adi, în primul rând, cu ce ocazie acest concert?*“ Dacă nici ziaristul nu știe, cine s-o știe? Această întrebare care începe cu formula: „*Cu ce ocazie...*“ („*Cu ce ocazie pe la noi?*“; „*Cu ce ocazie acest eveniment?*“) dovedește slaba pregătire a jurnalistului și trebuie evitată. În seria întrebărilor nereușite aș include și bombardarea invitatului cu întrebări multiple. Jurnalistul pare să nu mai aibă răbdare cu invitatul său, lansându-i deodată un lanț de întrebări diferite. Iată un exemplu în acest sens. În interviul cu C-tin Țoiu, semnat de George Arion, interviu apărut la pagina 538 în volumul *O istorie a societății românești contemporane în interviuri*, Ed. „Fundatia Premiile Flacăra“, București, 2005, ziaristul Arion întreabă: „*V-ați născut în 1923, m-am născut în 1946. Ce ați făcut până când am devenit colegi de planetă, d-le Țoiu? Cum v-a înrăurit familia? Dar contextul istoric? V-a fost limpede drumul pe care doriți să mergeți? Ați avut modele? Ați avut o existență lineară? Ați cunoscut rupturi? Tânărul care ați fost l-ar privi cu simpatie pe cel care sunteți astăzi? Cel care sunteți astăzi l-ar judeca pe tânărul care ați fost?*“ Bombardat cu această luuungă întrebare, cum va răspunde invitatul? Ce va alege, dacă va alege ceva? Probabil că va răspunde la ultima întrebare, cea care o va și reține din șirul propus de jurnalist.

Tita Chiper⁵, semnatarea unor interviuri reușite cu diferite personalități, în revista „Dilema“, era convinsă că există o *morală* a omului de interviu, că există situații în care nu se pot adresa toate întrebările care îți vin în minte: „E, sigur, dacă știu că un om e ndurerat, e-ntr-un necaz sau mai știu eu, nu-l întrebi treburi care l-ar pune într-o proastă situație... decât dacă vrei... de pildă pe Tudor Mohora de la Partidul Socialist l-am întrebat de a a căzut PCR-ul. Sigur, el mi-a explicat, și pe urmă l-am întrebat dacă știe – el fusese președintele UASCR-ului, Uniunea Asociațiilor Studenților... - dacă știe care era prima îndatorire a studentului conform statutului organizației pe care o condusesse. Dl. Mohora, în 1993, mi-a spus: învățământul (...) Dl. Mohora nu știa... Era apărarea țării. Învățătura era pe locul 5...”. După Tita Chiper, în cursul unui interviu jurnalistul trebuie să fie conștient că invitații lui „sunt mai importanți decât mine” (p.371). Întrebată dacă are reguli stricte atunci când pornește un interviu, dacă pleacă hotărâtă să demonstreze ceva, Tita Chiper răspunde: „Merg cu curiozitatea mea, dar...cum să spun, încadrându-mă în teme și vrând să demonstrez celui care cotește un punct de vedere(...)”⁶

Este foarte adevărat că jurnaliștii își uită de multe ori flerul acasă. Într-un articol care se intitulează chiar așa: „Ziariștii își uită de multe ori flerul acasă. Cele mai stupide întrebări pe care le primesc vedetele“, apărut în „Cotidianul“, an.XV, nr.81 (4456), la pagina 24, articol semnat de Diana Lazăr, aflăm că și în cazul interviuării, situația de dialog poate semăna cu una ca în fotbal, iar jurnaliștii pot înscrie în poarta interviului sau pot eșua lamentabil. Toate țin de tâlcul întrebării.

O dovadă de lipsă de originalitate e întrebarea: „De ce vă numiți X?” sau „Ce planuri de viitor aveți?” Oricât de comună și de seacă ți s-ar părea o întrebare, scrie Dan Teodorescu, solist al trupei „Taxi“, cred că poți să găsești un răspuns care să fie măcar haios. Poți transforma orice întrebare seacă în ceva care să te pună într-o lumină favorabilă, este de părere muzicianul.

Iată și cea mai neinspirată întrebare la care au fost nevoiți să răspundă „Cârcotașii“: „Cum v-a venit ideea să vă luați numele de Huidu și Găinușă?” Replica a fost pe măsură: „Ideea ne-a venit din buletin”.

Prezentatorul TV Andi Moiescu, de la PROTV, este deranjat de întrebările filozofice, „ce cred despre dragoste”, „ce înseamnă femeia pentru mine?” „Cum mi-e frică să mă iau în serios, caut cu disperare umorul”, mărturisește jurnalistul. I se pare cea mai elegantă variantă de răspuns!

Teoreticianul José de Broucker⁷ inventariază zece pași pentru a rata un interviu:

1. *Vă vedeți superior invitatului ce extrem de emoționat de abia așteaptă să primească vizita augustei dumneavoastră prezențe. Este, deci, inutil să vă documentați despre el. Improvizați!*
2. *Sosiți cu întârziere. Puneți ostentativ reportofonul pe masă, marcându-vă astfel teritoriul. Evitați să luați și notițe. Aveți încredere în tehnică.*
3. *Întrerupeți-l pe invitat cât mai des!*
4. *Nu fiți prea curios!*
5. *Nu-l lăsați pe interlocutor să se simtă confortabil. Poate devia oricând de la subiect!*
6. *Impuneți-vă de la început, arătând subiectului că ar face mai bine să vă asculte. Nu ezitați să-l contraziceți, pentru a vă afirma personalitatea.*

⁵ Într-o lumină orbitoare. Interviuri, Ed. „Curtea Veche“, București, 2004, pp.364-365.

⁶ Ibidem, p. 372.

⁷ José de Broucker, Pratique de l'information et de l'écriture journalistique, CFPJ, Paris, 1995, p.190.

7. *Arătați forma finală a interviului subiectului ca acesta să intervină pe text, să schimbe ordinea întrebărilor, să modifice faptele și opiniile. Important nu e cititorul, ci interviuatul.*
8. *Nu începeți imediat elaborarea interviului. Lăsați să treacă mai multe zile sau săptămâni pentru decantarea ideilor.*
9. *Nu vă faceți probleme cu titlul. Un titlu sobru și neutru poate fi interesant pentru cititor.*
10. *Încercați să vă puneți în valoare. Modestia poate fi un mare defect jurnalistic.*

Alintat adesea „bijutier al cuvintelor“, ziaristul-intervievator provoacă discuții și își propune să rețină atenția cititorului său. E un „spirit curios, care cotrobăie peste tot, care deschide o fereastră spre lume, permițând cititorului, ascultătorului, telespectatorului să călătorească la nivel planetar fără a ieși din propria cameră. (...) ziaristii se fac ecoul zgomotului lumii, în încercarea lor de a-i da un sens (...)“.⁸ Palmer e convins că interviuatorul care își dorește un dialog reușit pornește la drum cu lecțiile făcute, cu un plan de bătaie pentru confruntarea cu invitatul său. Aceste pregătiri îl ajută pe ziarist să nu aibă timpi morți în discuție, să pună întrebările adecvate, care să-l conducă înspre răspunsurile cele mai bune.

Toată această gamă de întrebări și alegerea celor ce vor fi adresate ține de strategia reporterului și de modalitatea lui de a întreține și orienta dialogul. Parafrazându-l pe Shimon Perez, aș spune că întrebările pot fi pumnale, pot jigni sau irita invitatul, după cum pot și să vindece, adică să contureze un dialog incitant, pe care să-ți faci plăcere să-l descoperi.⁹ De o stilistică și o vocație a interviului vorbește și Andrei Pleșu, într-un articol publicat în revista „Dilema veche“¹⁰. E esențial, deci, să știi să ascuți, să știi să întrebi, să-ți alegi bine interlocutorul și, mai ales, să știi ce vrei să obții de la el la capătul discuției. Căci marii interviuatori au darul de a scoate nu numai ce e mai bun în partenerul de dialog, ci și ce e mai secret, mai imprevizibil în subteranele alcătuirii sale: omul ajunge să reflecteze asupra unor teme noi sau să dea în vileag gândurile latente, neexprimate încă. Astfel, un interviu bun potențează personalitatea celui interviuat. Iar un interviuator bun cultivă dozajul optim între provocare și discreție. În genere, dacă la sfârșitul lecturii ții minte mai curând întrebările decât răspunsurile, ai de-a face cu un eșec. Interviuatorul s-a pus în valoare pe sine și și-a transformat interlocutorul în materia primă a unui program (sau a unei stratageme) de ordin personal.

Claudiu Săftoiu¹¹, specialist în comunicare și autor al unei cărți despre comunicarea politică, menționează câteva întrebări de control pentru reușita unui dialog:

- Știți ce vreți cu exactitate de la interlocutorul dvs.?
- V-ați documentat temeinic înainte de interviu?
- Ați redactat un set de întrebări simple?
- Ați verificat numele și funcțiile direct de la sursă?
- Ați cerut ca unele afirmații să fie reluate, prin propriile declarații ale invitatului? Nu vă temeți că pareți prost dacă nu știți ceva anume. Mai bine întrebați. Întrebările simple sunt cele mai bune.
- Ați întrebat pentru a obține informații, nu doar opinii sau reacții?
- Ați căutat elementele de umor și divertisment dintr-o relatare?

⁸ Michael Palmer, Denis Ruellan, *Jurnaliștii vedete, scribi sau conțopiști*, Ed. „Tritonic“, București, 2002, pp.9-10.

⁹ Shimon Perez, în *Mots*, nr. 50/1997: „Într-o democrație ce guvernează prin cuvinte, cuvintele pot fi pumnale, după cum pot și să vindece. Totul depinde de modul cum sunt utilizate“.

¹⁰ Andrei Pleșu, „Pot să vă mai enervez cu ceva?“, în „Dilema veche“, an.III, Nr. 106, p.3.

¹¹ Claudiu Săftoiu, op.cit., p.149.

- V-ați asigurat ca interlocutorul să nu bată câmpii sau să „vă aburească“?
- În final, v-ați întreat interlocutorul dacă mai are ceva de adăugat?¹²
- Ați fost atenți ca să nu promiteți surselor că veți tratat subiectul într-un fel sau altul?
- V-ați asigurat că nu veți începe direct cu întrebarea cea mai importantă?
- V-ați format o părere despre interlocutor prin gesturile sale, ați exploatat comunicarea nonverbală?
- Ați evitat întrebările capcană, cu subînțeles?

Regizorul Daniel Pralea-Blaga este întreat la sfârșitul discuției de jurnalist: „*Soția dumneavoastră, Oltea Blaga, este actriță la Arad. Putem spune că ați favorizat-o în distribuția piesei pe care o montați acum?*”¹³ Această întrebare este mult mai reușită decât una de genul: „*Ce face soția dumneavoastră? Și-a dorit să joace și ea în piesa dumneavoastră?*” Prima variantă de întrebare, deși mai puțin comodă, aduce reacția interlocutorului pus în ipostaza de a lucra pe scenă cu soția alături de ceilalți actori. A doua variantă este o întrebare de complezență, care ocupă doar spațiul tipografic al interviului. Căci e normal să-ți dorești să joci pe scenă din moment ce ai ales actoria! Astfel, întrebarea devine una retorică.

În interviul cu Ioan Matiuț¹⁴ vom vedea o modalitate de adresare a unor întrebări mai puțin convenționale unui invitat aflat într-o dublă ipostază, aceea de poet și de director de editură. Pentru a evita întrebările banale, de genul: „*Ce surprize pregătiți publicului cititor?*” sau „*Cum se va numi volumul de versuri la care lucrați?*”, invitatul poate fi abordat și altfel pe invitatul său. Titlul incitant, el însuși o întrebare, trimite la parcurgerea articolului, în urma căruia veți descoperi un interviu deloc anost. Iată câteva din posibilele întrebări: *Ioan Matiuț, sunteți de acord cu Borges: simțim poezia cum simțim prezența unei femei?; Așadar, poezia și femeia merg mână în mână; Și poezia cum e pentru dvs.? Ca o soție credincioasă, ca o amantă capricioasă, ca o jună focoasă, e imposibil de satisfăcut, nu te mai sature de ea?; Contraziceți clișeu cu poetul visător, fără inclinație spre pragmatism, aiurit, zăpăcit, în lumea lui. Sunteți și un prosper om de afaceri, aveți propria editură; Dacă v-aș spune acum: cartea mea favorită este cartea de credit!; Confirmați ideea că un scriitor îndrăgostit nu e niciodată în pană de inspirație?; Să îndrăznesc să vă întreb cum e muza poetului Ioan Matiuț?; În tot acest carusel în care ne-am învățat astăzi, populat cu muze, inspirație, transpirație creativă, ce experiențe v-au marcat, transformându-vă vizibil ca om și ca scriitor?*

Pentru a ieși din monotonie a unui dialog cu un scriitor, de exemplu, îl puteți antrena într-o discuție care să evite întrebările-cliseu „*Ce scrieți acum?*”; „*Ce pregătiți publicului?*”, orientându-l spre o temă generală de discuție care să genereze un interviu interesant (Iată câteva exemple de teme de la care ar putea începe dialogurile: profesiile scriitorilor, momente ale inspirației, cărțile de suflet, modele livrești și reale, lupii tineri ai scrisului, falia dintre generații etc.). În dialogul care urmează, invitatul, poetul Vasile Dan, e antrenat de jurnalist¹⁵ într-o discuție despre invidie, iată câteva întrebări adresate invitatului:

¹² Încercați să introduceți în corpul interviului informațiile pe care vi le oferă acum interlocutorul dvs. Evitați o ultimă întrebare de genul: O urare din partea dvs. în calitate de director general... (Vezi interviul cu Monica Fufezan, director fabrica MODA S.A., în „Arad Expres”, Nr.1022, p.9) sau: „Alăturând mulțumirilor pentru acordarea acestui interviu, urarea de «La Mulți Ani!», cu prilejul zilei dvs. de naștere, vă rog să transmiteți cititorilor un mesaj”. (Interviu cu Aurel Ardelean, în „Arad Expres”, Nr.1022, p.7.). Aceste scurte intervenții pot fi folosite în jurnalul TV, acompaniind știrea prezentată de crainic. Într-un ziar, un interviu elaborat se poate lipsi de aceste întrebări-stângăcii ale jurnalistului.

¹³ Carmen Neamțu, „Încet, încet, valorile trebuie să se așeze”, interviu în „Observator”, Nr.700.

¹⁴ Vezi: Carmen Neamtu, în „Observator”, Nr. 2305, p.2, „Se poate spune că poezia este la mâna femeii?”

¹⁵ Carmen Neamțu, în „Levure Littéraire”, Numero 3, „I envy with all my heart”.

D-le Vasile Dan, cum se manifestă invidia pe teritoriul atât de sensibil al literaturii?; Ați simțit și simțiți invidia pe pielea dvs., cum vă raportați la ea?; Ați invidiat vreun confrate literat cu mai multe premii literare, mai bine cotate/văzute în capitală?; Care sunt armele invidiosului?; Există un antidot pentru invidie?; Dacă ar fi să creionați un portret al invidiosului, cum ar arăta el?;

Uneori, invitații îi solicită jurnalistului un *gentleman agreement*, adică îi cer să vadă articolul înainte de publicarea acestuia în pagina de ziar. Dacă timpul o permite, se poate răspunde la această solicitare a invitatului, fără să fie acceptate noi afirmații care să le contrazică pe cele inițiale. Se recomandă trimiterea doar a **textului brut**, așa cum a fost transcris de pe banda reportofonului sau din însemnările ziaristului. Intervievatorul nu este obligat să primească indicații de tehnoredactare (alegerea titlului, a șapoului, a intertitlurilor, a explicațiilor la fotografii etc.) de la invitatul său.

Există situații în care **numele celui interviuat**¹⁶ **vă poate sugera una dintre întrebări**. Iată de exemplu cazul actriței de la Teatrul Clasic „Ioan Slavici” din Arad, Carmen Vlaga. Într-o întrebare, pe parcursul dialogului, se poate porni de la acest joc de cuvinte: *Vlaga joacă fără vlagă*, adică fără nerv, aplomb, adică prost, neinspirat! Și acum întrebările posibile: *Carmen Vlaga joacă fără vlagă uneori? Cum reușești să te remontezi după o zi de repetiții solicitante?;*

În loc să-ți întrebi invitatul, cu formula banală și tocită de atâta folosire, „*Cum se vede viața la (înălțimea celor) 60 de ani?*“, poți reformula: „*La greci, ca și la evrei, senectutea începe la 70 de ani. Vă aflați încă departe de această vârstă, și totuși, 60 de ani constituie un prag. Cum se văd, de la această înălțime, viața, literatura, cultura?*” Sau, în locul întrebării: „*Cum vă simțiți la revenirea în țară?*“, puteți opta pentru o altă variantă de întrebare, care să vă aducă o mărturisire în plus din partea invitatului: „*Sunteți plecat din România de aproape zece ani. Acum, când reveniți pentru perioade mai lungi în Arad, ce impresie vă dă mai mult de gândit?*”

Interviul cu scriitorul Gheorghe Schwartz a fost realizat de ziua acestuia, la împlinirea a 60 de ani, când a fost sărbătorit de colegi și prieteni la Salonul Roșu al teatrului. Întrebările banale: „*Cum vă simțiți la această vârstă?*“, „*Ce vă mai doriți acum?*“, „*Ce cadou ați vrea să primiți?*” sunt uitate, lăsând loc unor alte curiozități ale jurnalistului care încearcă să evite întrebările-cliseu întrebuintate de obicei la sărbătoriri ori aniversări: *Domnule Schwartz, n-am să cad în capcana unei întrebări clișeu de genul: cum vă simțiți la 60 de ani. V-aș întreba: spaima cea mai mare care vă este?; Cu vârsta câștigăm în înțelepciune sau ne încărcăm de superficialitate, de plictis?; În 16 septembrie veți fi sărbătorit de prietenii scriitori, la teatru. Cred că veți auzi foarte des complimentul cum că nu vă arătați vârsta aceasta. V-ați întrebat de ce îmbătrânesc oamenii atât de diferit?; Dumnezeuastră ce ați pierdut odată cu înaintarea în vârstă?; Și care e cel mai mare câștig care vine odată cu înaintarea în vârstă?; O ultimă întrebare-îndrăzneală, d-le Schwartz. Geo Bogza se confesa: „Mi-e groază să fiu, să ajung cadavru“. Ce ați spune dumneavoastră?*

Profesorul William Zinsser¹⁷ este convins că jumătate din tehnicile interviuării sunt învățate, iar restul ține de instinct, de știința de a ști cum să faci ca persoana din fața ta să fie relaxată, să știi când să insiști, când să ascuți, când să te oprești (“*half of the skills is purely mechanical, the rest is instinct*”). Și toate pot fi învățate odată cu experiența acumulată. Și în

¹⁶ De exemplu, actorul Dem Rădulescu era alintat de prieteni și actori cu apelativul „Bibanul”.

¹⁷ On Writing Well, An Informal Guide to Writing Nonfiction, 3rd ed., New York: Harper&Row, 1985, p.78.

urma unei documentări temeinice asupra invitatului. Astfel, talentul nu se manifestă decât punând în forme și modalități gazetărești: fapte, date, episoade ale experienței de viață, de muncă ale unor oameni despre care scrii acum.¹⁸

Deseori, în interviurile în formă liberă care ocupă o pagină de ziar, ziaristul care dorește să descopere persoana invitatului în ipostaze surprinzătoare, îi aplică interviuatului „tratamentul Proust”. Chestionarul lui Proust¹⁹ este un set de întrebări folosite în jocurile de societate, prezent în albumele naive ale primei copilării. „Într-o formă sau alta, sub titlul de «oracole», «teste de aptitudini» sau de «cultură generală» fiecare dintre noi am completat astfel de liste de preferințe, antipatii, dorințe, idealuri, autocaracterizări. În fond, e vorba de un rudiment de test psihologic, din care, evident, poți trage orice concluzie, sau niciuna. Numele sub care e cunoscut - chestionarul lui Proust - provine de la răspunsurile date acestei «grile» de către Marcel Proust, păstrate în jurnalul prietenei sale, Antoinette Faure²⁰. Ulterior, ele au fost preluate în zeci și zeci de variante, adaptate, refăcute, aduse la zi etc. (...). Într-o formă puternic modificată, Nicolae Manolescu a răspuns la un astfel de chestionar într-o carte din 1984, Julien Green și mătușa mea”.

Iată celebrul Chestionar Proust. În paranteză puteți citi răspunsurile date de Marcel Proust:

1. *Principala trăsătură a caracterului meu.* (Proust: Nevoia de a fi iubit și, mai precis, nevoia de a fi mângâiat și răsfățat, mai mult chiar decât nevoia de a fi admirat.)
2. *Calitatea pe care o prefer la un bărbat.* (Proust: Farmecele feminine.)
3. *Calitatea pe care o prefer la o femeie.* (Proust: Însușirile bărbătești și directetea camaraderească.)
4. *Ce apreciez cel mai mult la prietenii mei.* (Proust: Faptul că sunt tandri cu mine, dacă persoana lor e suficient de sofisticată pentru a da un preț mare tandreței lor.)
5. *Principalul meu defect.* (Proust: Să nu știu, să nu pot să vreau)
6. *Ocupația mea preferată.* (Proust: Să iubesc.)
7. *Visul meu de fericire.* (Proust: Mi-e teamă că nu e destul de înalt, nu îndrăzesc să-l spun, mi-e teamă că-l voi distruge spunându-l.)
8. *Care ar fi cea mai mare nefericire a mea.* (Proust: Să nu le fi cunoscut pe mama și bunica.)
9. *Ce-ați vrea să fiți?* (Proust: Eu însumi, așa cum m-ar vrea oamenii pe care-i admir.)
10. *Țara în care-aș vrea să trăiesc.* (Proust: Aceea în care lucrurile pe care le vreau s-ar realiza ca prin farmec și unde tandreța e întotdeauna împărtășită.)
11. *Culoarea preferată.* (Proust: Frumusețea nu se află în culori, ci în armonia lor.)
12. *Floarea preferată.* (Proust: A ei, și apoi, toate.)

¹⁸ Ion Șinca, în „Presa Noastră“, Nr.4 (203), în artic. „Câteva considerații despre rolul și locul activității de documentare“, p.19. Investigația documentară îl pune pe reporter în situația de a emite judecăți de valoare, de a face aprecieri, fiind în opinia autorului citat, „o operă de gândire“ ce implică studiu, observare atentă, pasionantă, artă de a comunica cu oamenii, dar și „curiozitate gazetărească, atunci când te zbați pentru a descoperi fapte, episoade cu semnificații largi, profunde“ (p.21).

¹⁹ Termenul este explicat pe larg de scriitorul Mircea Mihăieș în articolul „Ați completat vreodată chestionarul lui Proust?“, în „România Literară“, Nr:25 (26.06. 2009 – 02.07.2009), p.2.

²⁰ Varianta ale cărei răspunsuri s-au păstrat între documentele familiei Faure (Felix Faure, tatăl Antoinettei, avea să ajungă peste câțiva ani președintele Franței!) datează din 1890, când viitorul scriitor era voluntar la Regimentul de infanterie 76 din Orléans. Textul a fost regăsit în 1924, la doi ani după moartea sa, și a circulat sub denumirea Marcel Proust par lui-meme. Manuscrisul a fost vândut la licitație în 2003, pentru suma de 102.000 de euro. Deși jurnalul Antoinettei Faure era ținut în engleză, Proust a ținut să răspundă în franceză, modificând ușor întrebările.

13. *Pasărea preferată.* (Proust: Rândunica.)
14. *Prozatorii mei preferați.* (Proust: Astăzi Anatole France și Pierre Loti.)
15. *Poeții mei preferați.* (Proust: Baudelaire și Alfred de Vigny.)
16. *Eroul meu preferat.* (Proust: Hamlet.)
17. *Eroina mea preferată.* (Proust: Bérénice.)
18. *Compozitorii preferați.* (Proust: Beethoven, Wagner, Schumann.)
19. *Pictorii preferați.* (Proust: Leonardo da Vinci, Rembrandt.)
20. *Eroii din viața reală.* (Proust: Darlu, Boutroux.)
21. *Eroinele din istorie.* (Proust: Cleopatra.)
22. *Băutura și mâncarea preferate.* (Proust nu răspunde.)
23. *Numele preferat.* (Proust: N-am decât unul deodată.)
24. *Ce detest cel mai mult.* (Proust: Ceea ce e rău în mine.)
25. *Personajele istorice pe care le detest cel mai mult.* (Proust: Nu sunt suficient de instruit ca să răspund.)
26. *Fapta militară pe care-o admir cel mai mult.* (Proust: Voluntariatul meu.)
27. *Darul natural pe care-aș vrea să-l am.* (Proust: Voința și seducțiile.)
28. *Cum aș vrea să mor.* (Proust: Mai bun - și iubit.)
29. *Starea de spirit actuală.* (Proust: Plictiseala de a mă fi gândit la mine pentru a răspunde la toate aceste întrebări.)
30. *Greșeli care-mi inspiră cea mai multă indulgență.* (Proust: Cele pe care le înțeleg.)
31. *Deviza mea.* (Proust: Mi-ar fi prea frică să nu-mi poarte ghinion!)

Un interviu reușit este acela în care jurnalistul obține informațiile de care are nevoie prin dobândirea încrederii interlocutorului său, prin deschiderea sa spre dialog. John Brady vorbește chiar de o „știință”²¹ a dobândirii încrederii invitatului. Acest lucru se poate obține numai prin cunoașterea interviuatului. Invitatul care observă că dialoghează cu o persoană care știe despre ce vorbește, documentată, își respectă interlocutorul tocmai pentru că primește de la el același tratament.

Larry King, longevivul interviewer al postului de televiziune CNN, divulgă²² câteva din secretele interviurilor sale reușite. King îi sfătuiește pe tinerii jurnaliști să nu-și facă o listă cu întrebările formulate în detaliu, ci să-și scrie într-un carnețel câteva „cuvinte-cheie” care să le amintească de problematicile pe care vor să le abordeze în interviu. Astfel, veți pune atâtea întrebări până când veți epuiza problema! Un alt sfat al lui King este acela de a vă privi interlocutorul în ochi. Nu sunteți dușmanul lui, dar nici nu vă lăsați păcălit de strategiile sale, punctează ziaristul, care e adeptul întrebărilor deschise și simple, care să nu-i dea invitatului posibilitatea de a divaga. În fine, nu uita să și „taci inteligent”! Dacă răspunsul primit e prea scurt ori neconvingător, privește-ți în ochi invitatul ca și cum ai aștepta continuarea. Versații, scrie King, replică: *Răspunsul acesta răspunde întrebării dumneavoastră?* Voi nu răspundeți cu da sau nu, ci reformulați-vă întrebarea pentru a obține răspunsul dorit.

La capitolul AȘA NU, Larry King²³ le recomandă tinerilor săi confrăți:

²¹ John Brady, *The Craft of Interviewing*, Cincinnati, OH: Writers Digest Books, 1976, p.68.

²² Larry King, *Secretele comunicării. Cum să comunici cu oricine, oricând și oriunde*, Ed. „Amaltea”, București, 2002.

²³ După King, secretul unei bune conversații e „să știi să pui o întrebare”. Iată și alte câteva sfaturi oferite de ziarist: „Nu poți avea succes când vorbești cu oamenii dacă nu îi faci să creadă că te interesează ceea ce îți spun, sau dacă nu îi respecti”; „Ignoranți suntem cu toții în domenii diferite. Fiecare e expert în ceva. Fiecare

1. Nu puneți două întrebări în una singură.
2. Nu puneți non-întrebări, nu emiteți judecăți de valoare sau întrebări cu un răspuns previzibil. (În acest sens, King dă un exemplu de întrebare greșită, adresată actorului Paul Newman: „*Poate fi ceva mai rău decât pierderea unui copil?*”)
3. Nu încărcați întrebarea cu detalii pentru a arăta ce documentați sunteți.
4. Pregătiți-vă precaut întrebările sensibile, ca invitatul să nu poată evita răspunsul. (Se zvonea că senatorul american Ted Kennedy ar avea probleme în mariaj. Astfel că acesta este întrebat în doi timpi: „*Până unde credeți că trebuie să meargă presa cu separația dintre viața privată și cea publică a unui demnitar?*”; „*Cum arată acum situația dumneavoastră matrimonială?*”)
5. Nu folosiți niciodată umorul împreună cu aceste fraze tocite de atâta întrebuițate: „*Stați să vă spun un banc scurt*”; „*Mi s-a întâmplat ceva nostim azi când veneam încoace*”; „*Știu un banc bun, o să vă placă. E într-adevăr haios*”; „*Asta îmi amintește de o glumă. Poate că o știți deja, dar eu tot v-o spun*”.

Decât să încheiați interviul în formula: „*Ceea ce îmi spuneți îmi amintește de un banc bun pe care desigur că îl știți, dar eu tot o să vi-l spun, căci poate ascultătorii nu-l cunosc*”, mai degrabă întrebați-vă invitatul dacă mai are ceva de adăugat. Dacă acesta n-a răspuns la unele întrebări sau a răspuns neconvingător, arătați-i, în final, dezamăgirea că n-a lămurit toate problemele pe care ați fi vrut să le clarifice. Tot acum, cereți-i permisiunea invitatului dumneavoastră de a-l putea contacta în cazul în care veți avea nevoie de lămuriri suplimentare.

are cel puțin un subiect despre care îi place să vorbească”: „Întrebările generale (cu răspunsuri monosilabice) sunt dușmanii buneii conversații”. De aceea, ele trebuie reformulate. Cităm doar un singur exemplu în acest sens: întrebarea „Nu-i așa că vremea asta toridă e îngrozitoare?” Este reformulată de King astfel: „Verile astea toride pe care le avem de la o vreme încoace mă fac să cred că o fi ceva adevărat în toată povestea asta cu efectul de seră. Tu ce părere ai?” Evitați o replică precum: „Aaaa, sunt un mare admirator al dumneavoastră, încă de când eram copil!” Fie că vrei, fie că nu, remarcile de genul acesta le spun celebrităților că au îmbătrânit. „Iată ce îi cer unui invitat potențial: pasiune pentru munca sa; capacitatea de a explica pe înțelesul tuturor în ce constă munca sa, în așa fel încât să trezească interesul telespectatorilor și să-i facă să vrea să afle cât mai multe; spirit de contradicție; simțul umorului, preferabil cu o tentă de auto-ironie. Franchețea, entuziasmul și dorința de a asculta vor face din tine un maestru al conversației în orice ocazie”. Și Brendan Hennessy remarcă importanța jurnalistului bun ascultător, sfătuindu-i pe tineri să-și înfrâneze orice „aură de importanță”, să încerce să zâmbească mai des: „Gândește-te la orice conversație ca la o oportunitate. Indiferent de calitățile tale de vorbitor, nu uita: dacă ai impresia că nu ești bun la asta, poți fi bun; dacă ai impresia că ești bun la asta, poți fi și mai bun”.